

IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik VI.

1896.

Sešitek 3.

Iz domače zgodovine.

IV.

Kdaj so Slovenci prišli v svojo sedanjo domovino?

Spisal dr. Fr. Kos.

(Konec.)

Od leta 595. naprej se Slovenci večkrat omenjajo v zgodovinskih virih, kako so napadali zemljo svojih sosedov ali pa morali odbijati navale svojih nasprotnikov.

Leta 596. so Bavarci napadli Slovence, a ti so s pomočjo Obrov odbili naskok sovražnikov.¹⁾

Meseca maja leta 599. je pisal papež Gregor I. eksarhu Kaliniku, kateri mu je bil pismeno naznanil, da je premagal Slované.²⁾ Ni mogoče določiti, so li bili ti Slovani Slovenci, ali ne.

Meseca julija leta 600. je pisal rečeni papež solinskemu škofu Maksimu, da je jako potrft in vznemirjen zaradi Slovanov, ker so začeli skozi Istro siliti v Italijo.³⁾

¹⁾ Paul. Diacon., De gest. Langob., IV, c. 10. — Rečeni pisatelj, ki to pripoveduje, pravi potem v naslednjem poglavju, da je takrat (»hac etiam tempestate«) umrl frankovski kralj Hildepert. Omenil sem že, da je umrl ta kralj leta 596. Brez dvoma je bil tudi tega leta boj med Slovenci in Bavarci.

²⁾ Mansi, Concil. coll., X, str. 117.

³⁾ »Et quidem de Sclavorum gente, quae vobis valde imminet affligor vehementer et conturbor. Affligor in his quae iam in vobis patior: conturbor, quia per Istriae aditum iam Italiam intrare coeperunt.« (Mansi, Conc. coll., X, str. 231.)

Okoli leta 602. so napadli Langobardi, Obri in Slovenci Istro ter po njej ropali in požigali.⁴⁾

Leta 604. so vzeli Langobardi s pomočjo Slovencev, katere so jim Obri poslali, Cremono, Mantovo in še dva druga kraja.⁵⁾

Okoli leta 611. so Slovenci pri Innichenu premagali bavarskega vojvodo Garibalda, sina vojvode Tasilona I., ter opustošili bavarske meje. Ko so Bavarci zbrali svoje moči, vzeli so plen sovražniku ter ga pregnali iz svoje dežele.⁶⁾

Leta 612. so Slovenci napadli Istro, jo opustošili ter pobili mnogo sovražnikov.⁷⁾

Okoli leta 620. je utekel Lopichis, praded langobardskega pisatelja Paula Diacona, iz oberske sužnosti ter prišel potem v pokrajino Slovencev, kjer se ga je usmilila neka stara Slovenka, ki mu je pokazala pot v Italijo.⁸⁾

Leta 623. so se vzdignili Slovenci in drugi Slovani zoper Obre, svoje tlačitelje. Vodil jih je bivši trgovec Samo, katerega so Slovani potem postavili za svojega kralja. Slovani so premagali Obre ter se osvobodili njih nadoblasti.⁹⁾

Leta 629. so prosili narodje, ki so živeli ob oberski in slovanski meji (namreč nemški Bavarci) frankovskega kralja Dagoberta, da bi jim zavaroval hrbet ter spravil pod svojo oblast Obre, Slovence in druge narode tje do zemlje rimske oblasti.¹⁰⁾

⁴⁾ Paul. Diacon., *De gest. Langob.*, IV, c. 24.

⁵⁾ Ravno tam, IV, c. 28.

⁶⁾ Ravno tam, IV, c. 39.

⁷⁾ Ravno tam, IV, c. 40.

⁸⁾ Ravno tam, IV, c. 37.

⁹⁾ *Chronic. Fredegarii Scholast.*, IV., c. 48.

¹⁰⁾ *Chronic. Fredegarii Scholast.*, IV, c. 58. (*Mon. Germ. Script. rer. Meroving.*, II, p. 150): »Dagobertus cum iam anno septimo regnans... Timorem vero sic forte sua concusserat utilitas, ut iam devotione ad-reperint suae se tradere dicionem; ut etiam gente, quae circa limite Avarorum et Sclavorum consistent, ei prumptae expetirint, ut ille post tergum eorum iret feliciter, et Avaros et Sclavos ceterasque gentium nationes usque manum publicam suae dicioni subiciendum fiducialiter

Leta 631. se napoti frankovski kralj Dagobert nad Slovane, katere je vodil kralj Samo. Dagobert pregovori tudi Langobarde in Alamane, da so mu šli pomagat. Langobardi so brez dvoma napadli Slovence ter jih tudi premagali. Ker pa je bila glavna frankovska vojska v tridnevni bitki pri Wogastisburgu popolnoma uničena, zato tudi Langobardom ni nič koristila njih hrabrost.¹¹⁾

Istega leta je prišlo 700 Bolgarov, katere je vodil Alciok ali Alzeko k vojvodi Valuku na slovensko zemljo, kjer so bili gostoljubno sprejeti. Pozneje (okoli leta 663.) so se napotili ti Bolgari v Italijo.¹²⁾

Okoli leta 664. je zbežal Varnefrid, sin furlanskega vojvode Lupa, k Slovincem na Koroško ter si hotel z njih pomočjo podvreči Furlanijo. Ko se je vrnil v svojo domovino, napadli so ga Furlani ne daleč od Čedad pri gradu Nimisu ter ga umorili.¹³⁾

Okoli leta 664. so hoteli Slovenci napasti Čedad, a bili so odbiti pri Briščah.¹⁴⁾

Okoli leta 705. pridero Slovenci v Furlanijo ter premagajo svoje nasprotnike tako popolnoma, da je bilo v bitki uničeno vse furlansko plemstvo. Tudi furlanski vojvoda Ferdulf je bil ubit.¹⁵⁾

spondebant.« — Glej tudi *Gesta Dagoberti I. regis Franc.*, c. 22. — Z izrazom »*manus publica*« zaznamenuje Fredegar rimsko (grško) oblast. Ako govori Fredegar tu o Slovanih, katerih bivališča so segala »*usque manum publicam*«, misliti nam je v prvi vrsti na Slovence, katerih naselbine so se razprostirale na severozahodu do bavarske meje, na jugu pa do grške oblasti v Istri.

¹¹⁾ *Chronic. Fredegarii Scholast.*, IV, c. 68. — *Gesta Dagoberti I. reg. Franc.* c. 27. — *Convers. Bag. et Carant.*, c. 4.

¹²⁾ *Chronic. Fredegarii Scholast.*, IV, c. 72. — *Paul. Diacon., De gest. Langob.*, V, c. 29.

¹³⁾ *Paul. Diacon., op. cit.*, V, c. 22.

¹⁴⁾ *Paul. Diacon., op. cit.*, V, c. 23. — Brišče so vas na zemlji beneških Slovencev.

¹⁵⁾ *Paul. Diacon., op. cit.* VI, c. 24.

Okoli leta 720. prihrumé Slovenci znova v Furlanijo. Prišlo je do boja pri Lavarianu. Nato je furlanski vojvoda Pemmon na bojišču sklenil mir s Slovenci.¹⁶⁾

Okoli leta 725. so Slovenci pridrli na Solnograško ter tu razrušili cerkev sv. Maksimilijana.¹⁷⁾

Okoli leta 737. se je furlanski vojvoda Pemmon zameril langobardskemu kralju Liutprandu. Pemmon je hotel nato s svojimi pristaši zbežati v deželo Slovencev, kar pa se ni zgodilo, ker mu je kralj prej odpustil.¹⁸⁾

Okoli leta 738. je napadel furlanski vojvoda Ratchis kranjsko deželo, domovino Slovencev.¹⁹⁾

Leta 743. se je bavarski vojvoda Odilon bojeval s Franki. Na pomoč so mu prišli Sasi, Alemani in tudi Slovani.²⁰⁾

Med letom 743. in 765. so Obri napadli korotanske Slovence, katerim je takrat vladal vojvoda Borut. Ta se je obrnil do Bavarcev ter jih prosil pomoči. Vsled tega so Slovenci postali odvisni od njih, oziroma od Frankov.²¹⁾

¹⁶⁾ Paul. Diacon., op. cit. VI, c. 45. — Lavariano je vas med Vidmom in Palmanuovo na Furlanskem.

¹⁷⁾ Breves notitiae, c. 2 in c. 6. (Juvavia, Anhang, str. 33 in 35.) — Cerkev sv. Maksimilijana je bila v sedanjem Bischofshofenu, ki leži v Pongau-u blizu Salice. — Zgoraj omenjeni napad se je vršil na vsak način med letom 716. in 745. Leta 716. je še živel bavarski vojvoda Teodon, oče vojvode Teodeberta. Zadnji je podelil rečeni cerkvi nekoliko posestev. Leta 745. je Virgilij postal škof v Solnogradu ter potem znova postavil imenovano cerkev, ko je bila več let (*»multis temporibus«*) podrtá.

¹⁸⁾ Paul. Diacon., De gest. Langob., VI, c. 51.

¹⁹⁾ Paul. Diacon., De gest. Langob., VI, c. 52.

²⁰⁾ Ann. Mettenses a. 743. (Mon. Germ. Script. I, p. 327.) — Ti Slovani so bili najbrže korotanski Slovenci.

²¹⁾ Conv. Bag. et Carant., c. 4. (Mon. Germ. Script. XI, p. 7.) — Besede *»servitutique eos regum subiecerunt«* kažejo, da so bili Bavarci takrat, ko so pomagali Slovincem zoper Obre, že odvisni od frankovskih kraljev. Ker se je pričela ta odvisnost leta 743., smemo trditi, da so Slovenci zgubili svojo samostalnost po navedenem letu. Iz stavka *»permissione domni Pippini regis ipso populo petentibus redditus est eis Cheitmar christianus factus«* pa je razvidno, da je Hotimir postal

Ne bom našteval raznih citatov za poznejšo dobo slovenske zgodovine, ker mislim, da ti popolnoma zadostujejo. Ker ima ta razprava namen dokazati, da so Slovenci prišli šele proti koncu šestega stoletja v svojo sedanjo domovino, zato ne smem na tem mestu obširneje govoriti o njih najstarejši zgodovini, katera sega do tistega časa, ko so zgubili svojo samostalnost ter postali odvisni od Bavarcev in Frankov. Vendar naj navedem nekoliko črtic.

Omenil sem zgoraj, da so se okoli leta 602. in leta 604. Slovenci, Obri in Langobardi skupno bojevali z byzantinsko (rimsko) vojsko, ali pa se vsaj med seboj podpirali, če je hotel kdo napasti grško oblast. Slovenci, Obri in Langobardi so bili agresivni ter si hoteli priboriti novih zemelj, Rimljanje pa so bili defenzivni, odbijali so napade tujih barbarov ter branili meje svoje domovine. Jasno je, da je takrat vladalo prijateljstvo med Obri, potem od njih odvisnimi Slovenci in pa med Langobardi. Na eni strani vidimo katoliške Rimljanje, na drugi pa nekatoličane, namreč poganske Obre in Slovence ter arijanske Langobarde. Zadnji so na vso moč podpirali beneške in isterske razkolnike, kateri so se zaradi treh poglavij odcepili od Rima. Slovenci so se v tem času večkrat bojevali z Bavarci; tam pa, kjer so mejili z Langobardi, je vladal mir.

Imamo pa še druge dokaze o takratnih prijateljskih razmerah med Obri in Langobardi. Okoli leta 601. je poslal langobardski kralj Agilulf oberskemu kakanu rokodelce, da so mu tesali bojne ladje.²²⁾ Okoli leta 602. so bili poslanci langobardskega kralja pri Obrih, da bi sklenili z njimi staro prijateljstvo za večne čase. Nato je šel tudi poslanec oberskega kakana z istim namenom h kralju Agilulfu.²³⁾

slovenski vojvoda za časa kralja Pipina. Ker je ta umrl leta 768. in ker je pred Hotimirom vladal Slovincem tri leta vojvoda Gorazd (Kakacij), moral je vojvoda Borut živeti pred letom 765. Pred tem letom so ga tedaj tudi Obri napadli.

²²⁾ Paul. Diacon., De gest. Langob., IV, c. 20.

²³⁾ Ravno tam, IV, c. 24.

Leta 604. je zveza med Obri in Langobardi, sklenjena za večne čase, še trajala,²⁴⁾ a kmalu potem je prenehala. Okoli leta 610. se je že gojilo sovraštvo med tema dvema narodoma. Oberski kakan je takrat z veliko vojsko napadel beneško zemljo ter se med drugimi mesti polastil tudi Čedadu.²⁵⁾ Kralj Agilulf je kmalu potem začel sklepati mir z grškim cesarjem.²⁶⁾ Mogoče je, da so se politične razmere med Obri in Langobardi predrugačile vsled tega, ker so takrat postali Langobardi in njih kralj katoličani ter se vsled tega tudi bolj približali katoliškim Rimljanom.

Trdil sem, da so Obri, ko so se polastili Panonije in Dacije, podpirali razširjanje Slovanov po svojih deželah. Brez dvoma so se tudi Slovenci pod nadzorstvom Obrov polastili pokrajin, po katerih žive še dandanes, ali pa so vsaj po njih stanovali pred tisoč leti. Ne moremo si misliti, da bi bili Obri zatirali Slovence in druge Slovane precej v začetku, ko so se ž njimi sešli, ker na ta način bi jih gotovo ne bili zvalili na svojo zemljo. Lahko rečemo, da so Obri izprva podpirali Slovence ter jim šli na roko, kolikor jim je bilo mogoče. Ko so leta 596. Bavarci napadli Slovence, pomagali so tem Obri, da so odgnali sovražnike.²⁷⁾ Da so bili Slovenci takrat odvisni od Obrov, ni težko dokazati. Navedem naj le to, da so leta 604. Obri poslali Slovence Langobardom na pomoč.

Pozneje so začeli Obri hujše pritiskati na podložne Slovane in tedaj tudi na Slovence. Zdi se mi sicer, da Fredegar prečno opisuje, kako so Obri zatirali Slovane. Na vsak način je postal oberski jarem tako težak, da so se ga hoteli znebiti Slovenci in drugi Slovani, kar se je tudi leta 623. zgodilo.²⁸⁾ Slovenci so služili Obrom k večjemu 55 let, morebiti pa nekoliko manj.

²⁴⁾ Ravno tam, IV, c. 28.

²⁵⁾ Ravno tam, IV, c. 37.

²⁶⁾ Ravno tam, IV, c. 40.

²⁷⁾ Ravno tam, IV, c. 10.

²⁸⁾ Chronic. Fredegarii Scholast., IV, c. 48.

Z letom 623. se pričinja v zgodovini Slovencev nova doba, namreč doba samostalnosti, katera je trajala poldrugo stoletje. Slovenci, Čehi in del polabskih Slovanov so si postavili takrat skupnega kralja, kateri jim je vladal 35 let (623—658). Pod Samovim vodstvom so rečeni slovanski narodje premagali najprej Obre, potem pa še Franke. Slovenci so v miru živeli ves čas njegovega vladanja. Iz dobe Samovega kraljevanja nam zgodovina ne poroča, da bi bili Slovenci kdaj napadli svoje sosesde, kakor Langobarde in Bavarce, a tudi ti so bili mirni. Najbrže Samo ni dovolil svojim podložnikom, da bi se po nepotrebnem vojskovali z bližnjimi narodi, ti pa se morebiti niso upali prestopiti mej njegove države, ker so se ga brez dvoma bali.

Nekateri zgodovinarji so trdili, da je pač Samo vladal na Češkem, ne pa tudi Slovencem. Ni težko dokazati, da so se motili. Jako zanesljiv vir, *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, pravi nam kar naravnost, da je bil Samo vladar korotanskim Slovencem.²⁹⁾ Drug vir, *Fredegarjeva Kronika*, pa omenja, da je pregovoril frankovski kralj Dagobert tudi Langobarde, da so šli nad Slovane.³⁰⁾ S katerimi Slovani naj bi se bili Langobardi vojskovali, ako ne s Slovenci?

Pa tudi, ko bi o kralju Samu ne vedeli ničesar, morali bi trditi, da je neka mogočna roka osvobodila Slovence oberskega jarma. Dokazati se da, da so bili Slovenci izprva podložni Obrom, pozneje pa ne več. Leta 631. so bili Slovenci neodvisni od Obrov in Bavarcev, ker drugače bi ne bili iskali pri njih zavetja tisti Bolgari, ki so morali najprej bežati z oberske, potem pa tudi z bavarske zemlje. A tudi pozneje so bili samostojni nasproti Bavarcem, kar kaže to, da so opustošili okoli leta 725. v njih deželi ležeče kraje. Svobodni

²⁹⁾ Op. cit., c. 4: »Temporibus gloriosi regis Francorum Dagoberti Samo nomine quidam Sclavus manens in Quarantanis fuit dux gentis illius.«

³⁰⁾ *Chronic. Fredegarii Scholast.*, IV, c. 68 (*Monum. Germ. Script. rer. Meroving.* II, p. 154): »... et Langobardi solutione Dagoberti idemque osteletur in Sclavos perrikerunt.«

so bili tudi nasproti Obrom, ker drugače bi ne bili ti napadli slovenske zemlje za časa vojvode Boruta. Tisti Slovenci, ki so leta 796. pod poveljstvom svojega vojvode Vojnomira pomagali Frankom potolči Obre,³¹⁾ gotovo niso bili odvisni od Obrov, ker drugače bi morali tem pomagati. Ravno tako so bili Slovenci samostojni nasproti Langobardom, kar pričujejo razni boji med obema narodoma v teku sedmega in osmega stoletja.

Korotanski Slovenci se imeli svoje vojvode (»duces«). To dostojanstvo se ni odstranilo tudi takrat, ko jim je vladal kralj Samo. Kakor je v tistem času razun kralja ukazoval polabskim Srbom tudi njih vojvoda Drvan,³²⁾ tako tudi Slovencem njih vojvoda Valuk.³³⁾ Iz osmega in devetega stoletja nam je znanih več slovenskih vojvod, kakor Borut, Gorazd, Hotimir in drugi.³⁴⁾

Važen činitelj pri vsakem narodu je njegova vera, naj si bode že krščanska, židovska, mohamedanska ali pa poganška. Znano je, da se ljudje navadno kaj trdo drže svojega verskega prepričanja in svojih običajev. Mogoče je, da posamezni človek v kratkem času premeni svoje nazore o božjih rečeh; drugače pa je, ako imamo opraviti z vsem narodom. Zgodovina nam kaže, da se posebno krščanstvo ni dalo lahko zatreti tam, kjer se je do dobrega ukoreninilo. Le za malo slučajev vemo, da se je kak narod, ki se je bil oklenil katoliške vere, potem udal malikovalstvu.

Zgodaj se je začelo razširjati krščanstvo po naši domovini. Kaj uspešno je napredovalo že v prvem in drugem stoletju, še bolj se je utrdilo v tretjem, v četrtem pa se je moralo poganstvo za vselej umakniti Kristusovi veri. Kako se je krščanstvo razcvitalo, dokazujejo nam kristijanski spo-

³¹⁾ Ann. Lauriss. a. 796. — Ann. Tiliani, a. 796 (797).

³²⁾ Chronic. Fredegarii Scholast., IV, c. 68.

³³⁾ Chronic. Fredegarii Scholast., IV, c. 72.

³⁴⁾ Conv. Bag. et Carant., c. 4 i. d. — Glej tudi Spomenico tisočletnice Metodove smrti, str. 108.

meniki, lepo razviti meniški stan, mnogobrojni mučeniki in precejšnje število novih škofij.³⁵⁾

V Ogleju sta že v prvem stoletju po Kristusu sv. Hermagora³⁶⁾ in sveti Fortunat oznanovala evangelijski nauk ondodnim prebivalcem, ki pa niso bili Slovenci. Iz tega mesta in iz Sirmija se je širilo krščanstvo po Istri, Panoniji in Noriku. Odveč bi bilo, ko bi hotel naštetii imena raznih krščanskih mučnikov, kateri so bili v prvih treh stoletjih po naših krajih umorjeni zarad svoje vere. Lepo število imen nam navaja Fekonja,³⁷⁾ a reči moram, da so dotična imena večinoma latinska in grška, slovensko ni nobeno.

Ko je leta 323. rimski cesar Konstantin premagal svojega nasprotnika Licinija, bilo je jasno, da se tudi poganstvo ne bo moglo več držati med mejami rimske države. Kristusova vera je sedaj dobila prednost pred vsemi drugimi verami. Kristijanom ni bilo treba več opravljati božje službe v podzemeljskih jamah, temuč v lepih cerkvah. Ajdovske templje so pogostokrat prezidali v krščanske veže.

Da se je po naši domovini prebivalstvo odreklo poganski veri, kažejo med drugim razne škofije, katere je bilo treba ustanoviti. Jako stari ste bili škofiji v Ogleju in Sirmiju. V Sisciji (sedanjem Sisku pri izlivu Kolpe v Savo) je vladal škof Kvirin, katerega so zarad njegove vere vtopili pri Sabariji leta 303. Prezreti ne smemo škofije v Poetoviju (sedanjem Ptuj), kjer je delal za blagor svojih ovčic sv. Viktorin, učen pisatelj, ki je moral preliti svojo kri za sveto vero najbrže leta 303.³⁸⁾ Kar se tiče škofije v Tiburniji ali Teurniji, omenil sem jo že večkrat v tej razpravi.

³⁵⁾ Glej spis Andreja Fekonje »O začetkih kristjanstva na Slovenski zemlji« v Letopisu Matice slov. za leto 1882. in 1883., str. 163—194.

³⁶⁾ Napačno je, ako kdo izvaja besedo »Hermagoras« iz izrazov »grm« in »gora«, ker Hermagoras je grško ime.

³⁷⁾ Op. cit., str. 176.

³⁸⁾ Temeljito delo o sv. Viktorinu je spisal sedanji mariborski škof, dr. M. Napotnik, pod naslovom »Sveti Viktorin, škof Ptujski, cerkveni pisatelj in mučenec«. Dunaj 1888, 8°, 280 strani.

Te in tudi druge škofije, katerih tu nisem navedel, dokazujejo, da je bilo krščanstvo po naših krajih v četrtem stoletju že prav dobro uravnano.

Leta 325. je bil cerkveni zbor v Nicaeji, leta 344. v Sredcu (Sardica) na sedanjem Bolgarskem in leta 381. v Ogleju. Teh cerkvenih zborov so se udeleževali tudi panonski in noriški škofje s svojo duhovščino.

Na panonskih tleh sta se rodila dva imenitna moža katoliške cerkve. Prvi je bil sv. Martin, pozneje škof v Toursu na sedanjem Francoskem, doma v panonskem mestu Sabariji; drugi je bil slaven cerkveni očak in pisatelj, sv. Hieronim, čegar zibel je tekla v panonskem mestu Stridonu. Prvi je živel od 316—400, drugi pa od 331—420.

Kako je bilo krščanstvo urejeno po Noriku v drugi polovici petega stoletja, razvidno je iz životopisa sv. Severina, katerega je sestavil njegov učenec Eugippius. Na podlagi tega spisa in drugih virov je Al. Huber³⁹⁾ precej natančno narisal cerkveno življenje po rečeni pokrajini za časa sv. Severina. Po Huberjevi razpravi je Fekonja⁴⁰⁾ na kratko opisal takratne verske zadeve z besedami: »Skoro povsod, kder se v tem spisu omenjajo cerkve in kristjanske občine v Noriku, nahajamo tam tudi mašnike z dijakoni in subdijakoni ter nižjimi duhovniki doli do cerkvenega vratarja. Imenuje nam se več samostanov in celic za moške; a tudi Bogu posvečenih devic ne manjka. Samostani imajo svoja zakonita posedstva, in njih stanovniki niso samo bogomolci in duhovadci, temveč kot apostoli delujejo za blagor ljudstva ter podpirajo posebno uboge in zatirane. Govori se o posebnih cerkvah, odločenih za krščevanje in dušoskrbje, ter o molilnicah ali podružnicah za redovnike in svetovnjake. Božja služba je v popolnem redu; vrši se zjutraj in zvečer, sv. maša se služi, cerkveno petje se goji, psalmi se pevajo, skupne molitve se opravljajo,

³⁹⁾ Geschichte der Einführung u. Verbreitung des Christenthums in Südostdeutschl., I, str. 341—382.

⁴⁰⁾ Letopis Matice slov. za 1882 in 1883, str. 193.

jedi in pijače se blagoslavljaajo, daruje se v sklad itd. Mrliči se pokopavajo včasih slovesno, in v navadi so mrtvaška opravila in obletnice po mrtvih. Isto tako se v obče časté svetniki, mučeniki in njihovi ostanki. Umirajočim se daje sv. popotnica. Bogoslužni obredi opravljajo se tudi v najsijajnejšem blišču, mnogo sveč gori, in v rabi je dragocena cerkvena priprava in obleka. Nadalje doznajemo propise o cerkvenem redu, o trdem postu, posebe o 40dnevni postni dóbi s pritrganjem jedi in pijače; potem, kako verni posvečujejo nedelje in druge cerkvene praznike, kako romajo k svetinjam mučenikov; sploh kaže nam se bogato razvito kristijanstvo in cerkvenstvo.«

Potem Fekonja⁴¹⁾ še pristavlja: »No, ako imamo take osvedočevalne dokaze o povse dovršenem krščanskem življenju daleč tam na severu, to moremo pač isto in še z boljšim pravom trditi tudi o južnih, ognjiščem krščanstva mnogo bližjih krajih.«

Sto let pozneje, odkar je sv. Severin († 482) deloval po Noriku, bil je sad njegovega truda popolnoma uničen po vseh tistih straneh, kjer nahajamo sledi slovenskega življa v sedmem in osmem stoletju. Opustošene so bile škofije, samostani podrti, duhovniki pregnani, cerkve porušene ter kristijanski prebivalci pobiti ali pa kot sužniki zmagovitih Slovencev in Obrov brez vsakega vpliva.⁴²⁾ Po pokrajinah, kjer so takrat stanovali Slovenci, ni se dvesto let več razlegalo cerkveno petje, molitve so utihnile, božja služba se je opustila in nobeden se ni zmenil za nedelje in krščanske praznike.

Ako je res, da so Slovenci bivali po svoji sedanji domovini že za časa Rimljanov, kako je pač mogoče, da so

⁴¹⁾ Letopis Matice slov. za 1882. in 1883., str. 194.

⁴²⁾ Take sužnike so Slovani in Obri za dober denar radi prodajali drugam. Znano nam je, da je papež Ivan IV. poslal leta 641. ali pa 642. opata Martina v Istro in Dalmacijo ter mu tudi izročil mnogo denarja, s katerim naj bi odkupil od sovražnikov vjete ljudi. — Vita Joannis papae IV. (Mansi, Concil. coll., X, str. 679.): »Hic (Joannes) temporibus suis misit per omnem Dalmatiam seu Istriam multas pecunias per sanctissimum et fidelissimum Martinum abbatem propter redemptionem captivorum, qui deprædati erant a gentibus.«

kar naenkrat odpadli od Kristusove vere ter uničili vse, kar je bilo po njih deželah v kaki zvezi s katoliško cerkvijo! Pa tudi, da bi se bili v istini odpovedali krščanstvu, ne morem si misliti, ako imam pred očmi versko gorečnost katoličanov tistega časa, da bi bili kaj takega storili vsi od prvega do zadnjega, posvetni in duhovniki. Nekateri bi bili pač ostali zvesti katoliški stvari ter si iskali zavetja v Italiji, ako bi se jim ne bilo zdelo varno v domovini.

Ako bi bili kar mahoma vsi Slovenci obrnili hrbet rimski cerkvi in takratnemu papežu Gregorju I. Velikemu, ki je vladal od 590—604, gotovo bi bil ta vsled tega potrtn in žalosten ter bi bil skušal naše prednike z različnimi prošnjami in pismi znova pridobiti krščanstvu. Ohranilo se nam je nad 900 pisem in pisemskih odlomkov tega papeža,⁴³⁾ a v nobenem ni omenjeno, da bi se bili takratni prebivalci Norika in Panonije izneverili katoliškim načelom. Nasproti pa čitamo, da izraža papež Gregor I. v svojih pismih veselje, ako so bili Slovani tepeni,⁴⁴⁾ sočutje, ako mora katoliški škof zaradi Slovanov trpeti, ter bojazen, da bi Slovani ne pridrli celo v Italijo.⁴⁵⁾ V nekem pismu do illyrskih škofov pravi, da naj skrbé ti posebno za tiste sobrate, katerim so sovražniki (brez dvoma Slovani in Obri) vzeli njih stolice ter jih pregnali.⁴⁶⁾ Ako je papež Gregor I. mnogo pisem spisal zaradi isterskih in beneških prebivalcev, kateri se samo v treh točkah niso vjemali z nauki rimske cerkve, lahko trdimo, da bi bil poslal še več pisem v Norik in Panonijo, ako bi se bili res ondodni prebivalci odrekli krščanstvu. Vendar se to ni zgodilo, ker je že nekaj let prej prenehalo vsako občevanje med Rimom in Norikom. Iz listine cesarja Karola Velikega z dné 14. junija leta 811. je razvidno, da so oglejski patrijarhi imeli zvezo s

⁴³⁾ Jaffé, *Regesta pont. Rom.*, ed. 1885, I, str. 143—219, št. 1066 do 1994.

⁴⁴⁾ Mansi, *Concil. coll.*, X, str. 117.

⁴⁵⁾ Mansi, *Concil. coll.*, X, str. 231.

⁴⁶⁾ Mansi, *Concil. coll.*, IX, str. 1065.

Karantanijo nekako do leta 568.⁴⁷⁾ Odkar pa so se oni naselili Slovenci, bil je konec njih oblasti po rečeni zemlji. Mnogo let je bila potem Karantanija zgubljena za oglejske patrijarhe, zgubljena je bila pa tudi za rimske papeže.

Ni mi težko dokazati, da so bili Slovenci v sedmem in osmem stoletju po Kristusu malikovalci.

Poganske vere so bili v rečeni dóbi slovenski vladarji, kakor n. pr. njih kralj Samo. Frankovski poslanec Sicharij je trdil, da Samo ne more biti kralju Dagobertu prijatelj, ker ne gre, da bi se kristijanje zvezali s (poganskimi) psi.⁴⁸⁾ Samo je imel dvanajst ženâ, kar se nič prav ne vjema z nauki katoliške cerkve.⁴⁹⁾ Malikovalci so bili tudi razni slovenski vojvode do Gorazda, sina vojvode Boruta, ki je vladal okoli leta 750.⁵⁰⁾ Znano je, da je bil vojvoda Pribina, ki je v sredi devetega stoletja gospodoval panonskim Slovencem okoli Blatnega jezera, v svoji mladosti še pogan.⁵¹⁾ Njegov sin Kocel je bil sicer katoličan, vendar se ni mogel popolnoma otresti poganskih navad. Kakor kralj Samo, tako je hotel tudi on imeti po več žena. Papež Ivan VIII. mu je okoli leta 873. zarad tega poslal posebno pismo.⁵²⁾

⁴⁷⁾ »Nam Vrsus patriarcha antiquam se auctoritatem habere asserebat et quod tempore antequam Italia a Longobardis fuisset inuasa, per synodalia gesta que tunc temporis ab antecessoribus suis Aquilegensis ecclesie rectoribus agebantur, ostendi posse, predictæ Karantane prouincie ciuitates ad Aquilegiam esse subiectas.« — Listino so ponatisnili Hansiz (Germ. sacra, II, str. 120.), Kleinmayrn (Juvavia, Anh., str. 61, št. 16.), Boczek (Cod. dipl. Mor. I, str. 9, št. 13.), Cappelleti (Le chiese d' Italia, VII, str. 105.), Zahn (Urbk. f. Steierrn., I, str. 5, št. 4.), Schumi (Archiv, I, str. 58, št. 23.), Ankershofen (Gesch. v. Kärnten, II, Reg. u. Urbk., str. 9, št. 7.)

⁴⁸⁾ Chron. Fredegarii Scholast. IV, c. 68: »Non est possebeclem, ut christiani et Dei servi cum canebus amicitias conlocare possint.« — Franki so bili v tistem času že kristijanje. Ker je bil Samo še poganski veri udan, je to dokaz, da ni bil frankovskega rodu, temuč Slovan.

⁴⁹⁾ Chron. Fredegarii Scholast., IV, c. 48.

⁵⁰⁾ Conv. Bag. et Carant., c. 4.

⁵¹⁾ Conv. Bag. et Carant., c. 10.

⁵²⁾ Spomenica tisočletnice Metodove smrti, str. 12, št. 7.

A ne samo slovenski vladarji, temuč tudi slovensko ljudstvo je bilo v sedmem in osmem stoletju udano poganski veri. Kako so Slovenci polagoma postali iz malikovalcev kristijanje, razvidno je posebno iz spisa »*Libellus de conversione Bagoariorum et Carantanorum*«. Imel sem že večkrat priložnost, da sem omenil ta spis, ki je bil sestavljen na podlagi zanesljivih zgodovinskih virov leta 873., tedaj sto let potem, odkar so Slovenci začeli zapuščati stare malike.⁵³⁾

Rečeni spis nam precej dobro razjasnjuje, kako so Slovenci postali kristijanje. V njem čitamo, kako sta prišla na Bavarsko kot talnika dva slovenska princa, Gorazd in Hotimir, kako sta se tu poprijela krščanstva in kako sta potem kot vladarja Slovencev podpirala razširjanje Kristusove vere po svoji zemlji. Imenovani spis navaja, kako je solnograški škof Virgilij († 784) pošiljal med Slovence nemške duhovnike, med njimi tudi pokrajinskega škofa Modesta, potem omenja, kje so bile postavljene prve tri cerkve na slovenski zemlji, ter dostavlja, da so se poganski Slovenci večkrat uprli razširjanju nove vere in vplivanju tujih pridigarjev. Zadnji ustanek zoper katoliško vero je nastal po Hotimirovi smrti ter je bil tako silen, da so morali vsi krščanski duhovniki zapustiti deželo. Nekoliko let potem ni bilo med Slovenci nobenega katoliškega mašnika.⁵⁴⁾ Treba je bilo, da je leta 772. šel bavarski vojvoda Tasilon II. s svojo vojsko katoliškim Slovincem na pomoč ter tako dosegel, da se ni pričeto krščanstvo takrat zatrla.⁵⁵⁾

V spisu »*Conv. Bag. et Carant.*« beremo, kaj so vse storili za razširjanje krščanstva med Slovenci solnograški nadškofje Arnon (785—821), Adalram (821—836), Liupram

⁵³⁾ Ravno tam, str. 2.

⁵⁴⁾ *Conv. Bag. et Carant.*, c. 5: »*Mortuo autem Cheitmaro et orta seditione aliquot annis nullus presbyter ibi erat.*« — Ta stavek pač dovolj jasno kaže, da so bili Slovenci takrat še večinoma pogani, ker več let ni bilo med njimi nobenega duhovnika.

⁵⁵⁾ *Ann. s. Rudberti*, a. 772 (M. G. SS., IX, 769). — *Ann. s. Emmerammi maj.* a. 772 (M. G. SS., p. 92).

(836—859) in Adalvin (859—873) ter katere pokrajinske škofo so poslali na Korotansko. Tudi je popisano, kako se je širila katoliška vera po Panoniji v Pribinovi državi. Imenovani spis navaja, kako se je okoli leta 800 prizadeval slovenski vojvoda (grof?) Inko, da bi utrdil katoliško vero med svojimi rojaki.

Dobé se pa še drugi viri, iz katerih je razvidno, da so bili naši predniki še v osmem stoletju udani malikovalstvu. Še celo tisti Slovenci, ki so bivali v bližini katoliških Rimljanov in Bavarcev, se dolgo časa niso dali krstiti.

Omenil sem že, da so poganski Slovenci okoli leta 725. napadli Pongau na Solnograškem, tu razrušili cerkev sv. Maksimilijana ter pregnali oñdotne menihe.⁵⁶⁾ Take verske razmere nahajamo tedaj v tistem času na severozahodni strani slovenske zemlje. Ne samo, da še niso bili takrat naši predniki kristjanje, temuč pokazali so s svojim postopanjem še celo veliko nenaklonjenost nasproti katoliškim duhovnikom in cerkvam.

Proti zahodu so se Slovenci razširili do Innichena, ki leži blizu tam, kjer izvira reka Drava. Tudi oñdotni Slovenci so bili še leta 770. malikovalci. Bavarski vojvoda Tasilon je vsled tega daroval kraj Innichen in bližnjo okolico do slovenske meje (*»usque ad terminos Sclauorum«*) opatu Attonu, da bi tu sezidal samostan ter spreobrnil neverne Slovence.⁵⁷⁾

⁵⁶⁾ Breves notitiae c. 2. (Kleinmayrn, Juvavia, Anhang, str. 33): *»Interea contigit, ut a vicinis Sclavis illi fratres, qui ad Pongov de Salzburgensi sede ibidem destinati erant, inde expellebantur, et ita multis temporibus erat devastata eadem cella propter imminentes Sclavos et crudeles paganos.«* — Ravno tam, c. 6 (Kleinmayrn, Juvavia, Anh., str. 35): *»... propter Sclavos crudelissimos paganos eadem cella multis erat temporibus desolata.«*

⁵⁷⁾ Glej listino vojvode Tasilona iz leta 770., katero so ponatisnili Meichelbeck (Hist. Fris., I/2, str. 38, št. 22.), Resch (Ann. Sabion., I, str. 669.) in Zahn (Cod. dipl. Austr.-Fris., I, str. 3, št. 2.) — Samostan naj bi se postavil *»propter incredulam generationem Sclauorum ad tramitatem ueritatis deducendam.«*

Ozrmo se še na jugozahodno stran, namreč v Istro, kjer so Slovenci prišli v dotiko s potomci nekdanjih rimskih prebivalcev. Tudi tu se naši predniki okoli leta 810. še niso poprijeli krščanstva,⁵⁸⁾ akoravno jim brez dvoma ni manjkalo priložnosti.

Še leta 863., ko sta sv. Ciril in Metod prišla na Moravsko, bilo je kristijanstvo med zahodnimi Slovani le na pol utrjeno. Ljudje so bili pač že krščeni, a manjkalo jim je takih duhovnikov, ki bi umeli njih jezik.⁵⁹⁾ Ko bi bili ti Slovani že več stoletij udani katoliški veri, ne bili bi navezani na tuje, njih jezika nezmožne duhovnike, ker bi imeli dovolj mašnikov domačinov.

Ne manjka pa še drugih razlogov, ki dokazujejo, da so prišli Slovenci še-le po Kristusu v svojo sedanjo domovino. Najprej naj omenim, da bi slovanski jezikoslovci lahko navedli nekoliko pomislekov zoper trditev, da so se Slovenci ločili od drugih Slovanov, nekako za časa trojanske vojske ter se potem naselili po Noriku, Veneciji in Panoniji.⁶⁰⁾

Po mnenju Davorina Trstenjaka so bili Noriki in Panonci slovenske narodnosti. Tik njih so živeli Tauriski in Skordiski, katere prišteva Keltom. Keltski razrodje so torej prebivali več stoletij pred Kristusom in tudi še po Kristusu zraven Slovencev. Ako živita dva naroda mnogo stoletij ali pa še celo

⁵⁸⁾ Zastopniki isterskih mest in gradov so se pritoževali na zboru v Rižani, ki se je vršil med letom 803. in 810., da so morali tri leta dajati desetine, katere bi imela dobivati sveta cerkev, poganskim Slovanom (=ad paganos Slavos-), katere je vojvoda Ivan v svoj grch in njih (zastopnikov) pogubo poslal na zemljo isterskih cerkvâ in isterskega ljudstva. — Glej Izvestja muz. društva, IV (1894), str. 56.

⁵⁹⁾ Spomenica tisočletnice Metodove smrti, str. 28.

⁶⁰⁾ Važne se mi zdé besede, katere je napisal prof. Krek v svoji knjigi »Einleitung in die slav. Literaturgesch.«, Graz, 1887, str. 315: »Wer z. B. für die Slovénität der adriatischen Veneter eine Lanze einlegt, muss notwendigerweise die Existenz des Slovénischen als slavische Einzelsprache in vorherodoteische Zeiten versetzen. Schon an dieser einen Unmöglichkeit scheitert die ganze Hypothese.«

tisoč let skupaj, vplivata tudi drug na drugega. Ta vpliv se posebno kaže v njihovih jezikih ter ne zgine tako hitro tudi v tistem slučaju, ako sta se za vedno ločila. Če so torej keltski razrodje toliko časa živeli zraven Slovencev, nahajajo se gotovo sledi skupnega bivanja v slovenščini. Kdor trdi, da so Slovenci že pred Kristusom stanovali zraven Keltov po sedanji slovenski domovini, podpre naj svoje nazore s temeljito razpravo pod naslovom »Keltski elementi v slovenščini«. Ako misli, da so se v sedanji slovenščini že zgubili nasledki keltskega vplivanja, pa naj vzame v roko najstarejše spomenike slovenskega jezika (freisinške odlomke). Tudi staroslovenščina bi mu morebiti dobro služila, ako ni pristaš macedonske teorije.

Južni in zahodni slovanski narodje, kakor Srbi, Hrvati, Bolgari in Čehi, so prišli v svojo sedanjo domovino še-le v šestem ali pa sedmem stoletju po Kristusu. Iz tega smemo sklepati, da so se tudi Slovenci takrat naselili po zemlji ob Savi, Dravi, Muri in Soči, ne pa kakih tisoč let prej.

Nekateri trdijo, da so Slovenci že več stoletij pred Kristusom posedli zemljo po Panoniji, Noriku in Beneškem. Na koncu šestega stoletja po Kristusu pa so prišle v rečene pokrajine nove čete slovenskih prebivalcev, pomešale se s svojimi rojaki ter slovenstvo po Vzhodnih Alpah okrepile tako, da se še do danes ni dalo uničiti. — Zdi se mi, da se pristaši te teorije hočejo prikupiti dvema gospodoma, ko pravijo, da tisti imajo prav, ki dokazujejo, da so bili Slovenci že pred Kristusom v svoji sedanji domovini, a da se ne motijo tudi tisti, ki menijo, da so prišli v te kraje še-le na koncu šestega stoletja po Kristusu. Mislimo si, da bi bilo res, da je posedla jedna polovica Slovencev zemljo ob Savi, Dravi, Soči in Muri kakih 400 let pred Kristusom, druga polovica pa se je napotila v rečene kraje tisoč let pozneje. Sinovi jednega naroda so bili tedaj tisoč let ločeni. Gotovo je bila velika razlika med starimi in novimi Slovenci, ko so se po tako dolgem času zopet sešli. Prvi so bili katoličani, imeli so svoje cerkve in duhovnike ter so se kolikor

toliko navzeli rimske omike. Živelii so na svoji zemlji, katero so njih predniki že tisoč let trebili in obdelovali. Slovensko ime jim je že postalo neznano, zato so se pa zvali Panonce, Norike in Venete. V javnem življenju so rabili le latinski jezik; ako je kak Slovenec dal napraviti nagrobni spominek svoji soprogi, bil je napis gotovo latinsk, ne pa slovensk.

Nekako v tistem času, ko je vladal v Rimu papež Gregor Veliki, ki je s svojo delavnostjo pridobil za katoliško stvar Langobarde, Zahodne Gote, Angle in Sase, razkolniške Istrijane itd., prišli so od vzhoda novi Slovenci v Panonijo in Norik. Po veri so bili malikovalci. Za rimski jezik, latinsko kulturo in katoliško vero niso marali. Da so Slovenci, niso pozabili. Pravico so merili po svojem meču. Kamor so prišli, tam so ropali, požigali in morili.

Po mojih mislih bi novodošli Slovenci ne delali dosti razločka med Rimljani in starimi katoliškimi Slovenci. Za svoje nasprotnike bi smatrali Rimljane in pa svoje krščene rojake. Ako pa kdo misli, da so se katoliški Slovenci združili z novodošlimi poganskimi brati, da so se prvi tem na ljubo odpovedali krščanstvu, podrli vse cerkve, pobili svoje škofo in duhovnike, razrušili rimska mesta in gradove ter se znova poprijeli starega slovenskega imena, moram reči, da je ž njim težko govoriti.

Dostavek. Omenil sem v svoji razpravi, da bi slovanski jezikoslovci lahko navedli nekoliko pomislov zoper trditev, da so se Slovenci ločili od drugih Slovanov nekako za časa trojanske vojske ter se potem naselili po Noriku, Veneciji in Panoniji. Ko sem to pisal, nisem pričakoval, da pride tako kmalu kak slovanski filolog na dan z istimi nazori o prihodu Slovencev, kakor jih imam jaz. Rajnki dr. Vatr. Oblak je izvršil nekoliko mesecev pred svojo smrtjo kratek sestavek pod naslovom »Eine Bemerkung zur ältesten südslavischen Geschichte«, ki je natisnjen v letošnjem »Archiv für slavische Philologie«, XVIII, str. 228—234. Tu našteva nekatere dokaze, da so se Slovenci še-le v šestem stoletju po Kr. naselili

po svoji sedanji domovini. Nekaj malega naj iz rečenega sestavka tudi jaz tukaj navedem.

Dr. Oblak omenja na str. 230., da obstojé jugoslovanski jeziki iz nekake nepretrgane vrste jako sorodnih narečij. Tako so narečja južne in Stare Srbije posebno sorodna narečjem severne Macedonije. Vzhodnosrbska narečja prestopajo v sorodna narečja zahodne Bolgarije. Slovenska narečja prehajajo po beneškem in goriškem narečju v čakovščino, na vzhodu pa po stari kajkavščini v štokavščino in čakavščino. Iz vsega tega sledi, da so bili med tistimi, ki so se v šestem stoletju po Kr. razširili po Podonavju, Balkanu, ob Jadranskem morju in po Alpah, tudi predniki sedanjih Slovencev.

Na str. 231. piše, da ne morejo biti sedanji Slovenci potomci tistih Slovanov, o katerih n. pr. Perwolf (oziroma D. Trstenjak) govori. Potem vpraša dr. Oblak, ako niso Slovenci pri svojem prihodu v sedanjo domovino našli drugih prvotnih Slovanov ter se ž njimi pomešali. Na to vprašanje odgovarja, da težko. To prvotno slovansko ljudstvo bi bilo moralo biti precej številno, da bi bilo preživelo mnogobrojne prehode raznih bojovitih barbarov. Bi li mogel tak močan narod brez sledu izginiti? Ali bi ne bil zapustil še potem, ko se je združil z novodošlimi Slovenci, v njih jeziku močne sledi svojega nekdanjega življenja? Slovenci so bili po severnih straneh svoje prisvojene zemlje, kakor po srednjem in gojenjem Štajerskem ter po severnem Koroškem, le redko naseljeni, ker le na ta način si moremo razlagati hitro ponemčenje teh pokrajin. Tu bi se morale nahajati sledi prvotnih slovanskih prebivalcev v ohranjenih slovanskih krajevnih imenih. A ni jih. Vsled tega trdi dr. Oblak, da ni bilo med Alpami nikakoršnih Slovanov pred prihodom Slovencev v drugi polovici šestega stoletja.

Izpiski iz stare ordinacijske knjige.

Priobčil A. Koblar.

V nadškofijskem arhivu v Vidmu leži knjižica, obsegajoča zapiske ordinacij od leta 1495. do 1501. Izvrševal je ordinacije do aprila 1499 patrijarhov sufragan, konovijski škof Sebastijan, in sicer večinoma v kapeli sv. Janeza Krstnika blizu kolegijske cerkve v Čevdadu, pozneje pa kaprulanski škof Peter. Ker smo beležke o ordinacijah Kranjcev iz te knjižice objavili že v »Drobtinicaх iz furlanskih arhivov«, dodamo tu še one, ki zadevajo nekatere kraje po sosednjih deželah.

Koroško.

Bela (Obervellach). — 13. aprila 1498 je v Ogleju prejel tonzuro in manjše redove Jurij Weinfirrer z Bele (de Vellach), dijak solnograške škofije. Drugi dan je precej dobil ondi subdijakonat na naslov benediktink v samostanu sv. Jurija pri Lengsee-u v solnograški škofiji, 9. junija 1498 je postal v Čevdadu dijakon in 22. novembra 1498 mašnik.

Beljak. — 31. marca 1498 je ordiniral sufragan Sebastijan v Beljaku, v cerkvi sv. Jakoba. Navzoča sta bila: naddijakon Peter Feusstlinch in beljaški župnik Ahac. Tonzuro in manjše redove sta dobila: Kristan, sin pokojnega kovača Ivana iz Beljaka, in Tomaž, sin Tomažev iz Beljaka. — Subdijakonat je prejel isti dan Volbank, Kneyssl-ov sin iz Beljaka, ki je 14. aprila 1498 postal v Ogleju dijakon in 9. junija 1498 v Čevdadu mašnik. — 11. aprila 1498 je v Čevdadu dobil tonzuro in nižje redove Ivan Podner, Martinov sin iz Beljaka. Navzoč je bil idrijski kapelan Krištof Faiden (Capellanus Hydrie). — 30. marca 1499 je v Ogleju postal subdijakon Tomaž, sin zidarja Tomaža iz Beljaka, na naslov beljaškega meščana Jerneja Senusa. — 19. decembra 1500 je postal v Vidmu subdijakon Kristan, sin pokojnega kovača Ivana iz Beljaka na naslov gospoda Jurija Elecher-ja.

Dravberk (Unterdrauburg). — 31. marca 1495 je dravberški (Trabergensis) dekan kolegijske cerkve v lavantinski škofiji dal mizni naslov Martinu de Mura.

Greifenberk. — 2. aprila 1496 je prejel subdijakonat v Ogleju Luka Köstll, sin Ivana »Gendarff de Crayfinnberch« v solnograški škofiji, na naslov gospoda Osvalda de Wolchenstain; 28. maja 1496 je v Čevdadu postal dijakon in 23. septembra 1496 mašnik.

Jamlje (Amlach). — 21. decembra 1499 je v Čevdadu dobil tonzuro in manjše redove Jeronim, Klemenov sin iz Jamelj (Ambloch) na Zgornjem Koroškem, dijak oglejske škofije. 14. marca 1500 je v Čevdadu dobil subdijakonat na naslov gospoda Jakoba Lambergerja; 4. aprila 1500 v Čevdadu dijakonat in 18. aprila 1500 v Ogleju mašništvo.

Libeliče (Leifling). — 10. marca 1498 je postal v Čevdadu subdijakon Jakob, sin Vincencijev iz Libelič (Laiflinch), na naslov gospé prijorke de Marinberch; 31. marca 1498 v Beljaku dijakon in 14. aprila 1498 v Ogleju mašnik.

Lipa (Lind). — 18. februarja 1497 je postal Bernard, sin Viljema Hauczinger-ja iz Lipe, v Čevdadu subdijakon na naslov gospoda Žige iz Lipe (de Lindt), 11. marcija 1497 dijakon in 25. marca 1497 v Ogleju mašnik.

Milštat (Millstatt). — 14. marca 1500 je dal Ivan Sibenchierther, predstojnik milštatskega samostana (in Mulstat) na Koroškem v solnograški škofiji, mizni naslov subdijakonu Andreju Sarbacher-ju iz krakovske škofije, kateri je 4. aprila 1500 postal dijakon in 18. aprila 1500 v Ogleju mašnik.

Virmlje (Würlach). — 27. februarja 1596 je bil Evstah Cabay iz Virmelj (Virmlach) posvečen v Čevdadu v subdijakona na naslov gospoda Virgilija iz Grabna (de Groben), 19. marca 1496 v dijakona in 23. septembra 1496 v mašnika.

2. februarja 1493. se imenuje svobodin (libertinus) Artman pl. Kraig, kamornik koroški.

Štajersko.

Brežice. 30. marca 1499 je dobil v Čevdadu tonzuro in manjše redove Ivan, sin pokojnega Gregorja iz Brežic (de Rann), dijak oglejske škofije. — 22. decembra 1498 je postal v Čevdadu subdijakon Jurij, sin Martina Kovačiča (Couazicz) iz Brežic (de Rann), na naslov plem. gospoda Hartmana pl. Kreyg-a, 23. februarja 1499 v Čevdadu dijakon in 16. marca 1499 ondi mašnik. — 22. decembra 1498 je dobil v Čevdadu subdijakonat Simon, sin krojača Andreja iz Brežic, na naslov Žige Mordaxa, načelnika (Prefecti) spodnjega mokronoškega gradu, in 30. marca 1499 je prejel v Ogleju dijakonat.

Celje. 19. septembra 1495 je postal Vrban Palauder iz Celja (de Cilia) v Čevdadu mašnik na mizni naslov gospoda Andreja Hohenwarta (Hooimbort) in dedičev. — 27. februarja 1496 je postal v Čevdadu subdijakon Danijel, sin krojača Urha iz Celja, na naslov bratov Andreja in Jurija Lilgenberger-jev, ščitnikov in deželanov Savinske doline (armigerorum et prouincialium Saunie), in 19. marca 1496 dijakon. — 19. marca 1496 je postal v Čevdadu subdijakon Pavel, sin pokojnega Ivana Musalima iz Celja, akolit oglejske škofije, na naslov gospé Ivane Gall, gradnice v Rožeku (Castellanae de Rudolfseck), 2. aprila 1496 dijakon in 28. maja 1496 v Čevdadu mašnik. — 23. septembra 1496 je dobil v Čevdadu subdijakonat Jernej, tkalčev sin iz Celja, na naslov gospoda Tomaža Graknecher-ja, kraljevega ščitnika in načelnika gradu Ostrovice v Savinski dolini (Prefecti Castri Osterwicz in valle Saunie), 18. februarja 1497 v Čevdadu dijakonat in 11. marca 1497 mašništvo. — 10. marca 1498 je postal v Čevdadu subdijakon Jošt, sin plovca (institoris) Martina iz Celja, na naslov gospoda Baltazarja Lueger-ja iz Luenca (Luencz), maršala goriske grofije, in 31. marca 1498 v Beljaku dijakon. — 31. marca 1498 je mašnik postal v Beljaku frančiškan brat Danijel iz Celja. — 14. aprila 1498 je postal v Ogleju mašnik Jakob, sin pokojnega Marinka Finffezehniar-ja

iz Celja. — 14. aprila 1498 je prejel v Ogleju subdijakonat Matija, sin pokojnega Semeniča (Seminicz) iz Celja, na naslov gospoda Filipa Brdnikar-ja (Berdnekher), načelnika žebniškega gradú (Prefecti in Sibennkh). — 30. marca 1499 je dal Martin Duelacher, sodnik in prisežnik v Celju (judex et juratus Cilie), mizni naslov Juriju, sinu Martina Grilca (Grilecz) »de Onech«. — 4. aprila 1500 je postal v Čevdadu subdijakon Baltazar Sbebi iz Celja na naslov Andreja pl. Thurna (a Turri), glavarja samoborskega gradu (Capitanei Castri Samabor), in 18. aprila 1500 v Ogleju dijakon.

Konjice. — 27. februarja 1496 je v Čevdadu postal subdijakon Rupert, sin pokojnega kovača Mihaela Smolnika iz Konjic (Smolnich de Gonobicz), akolit oglejske škofije, na naslov gospoda Frančiška Perger-ja »de Siarnich«; 19. marca 1496 dijakon in 2. aprila 1496 v Ogleju mašnik. — 31. marca 1498 je dobil v Beljaku subdijakonat Klemen, sin pokojnega Simona iz Konjic, na naslov gospoda Valentina, in 9. junija 1498 v Čevdadu dijakonat. — 14. aprila 1498 je postal v Ogleju subdijakon Jurij, sin Ivana Meričnika (Meritschnek in Mericznich) iz Konjic, na naslov gospoda Krištofa Lamperger-ja, vojnika v boštanjskem gradu (militis Castri Sawstain), 9. junija 1498 v Čevdadu dijakon in 23. februarja 1499 ondi mašnik; njegov brat Andrej je pa 23. februarja 1499 v Čevdadu postal dijakon in 16. marca 1499 mašnik. — 30. marca 1499 je prejel v Čevdadu tonzuro in manjše redove Jakob, Andrejev sin iz Konjic, dijak oglejske škofije.

Laško. — 31. marca 1498 je bil v Beljaku posvečen v dijakona Jurij, sin pokojnega Ivana Jančiča iz Laškega (Janczecz de Tifer), in 14. aprila 1498 v Ogleju v mašnika. — 22. decembra 1498 je postal dijakon Jurij, Andrejev sin iz Laškega (Tiuer), in 23. februarja 1499 mašnik. — 21. decembra 1499 je prejel v Čevdadu tonzuro in manjše redove Ivan, sin pokojnega Martina Forstner-ja iz Laškega (Tewer); 14. marca 1500 je prejel subdijakonat na

naslov Sebalda Fayler-ja, 4. aprila 1500 diakonat in 18. aprila 1500 v Ogleju mašništvo.

Ljubno. — 25. maja 1497 je bil v Ogleju v mašnika posvečen Gregor, sin Pankraca Slegel-na iz Ljubna (Laufen) v ljubljanski škofiji.

Sevnica. — 11. marca 1497 je dobil v Čevdadu subdijakonat Luka, črevljarjev sin iz Sevnice (de Liechtenwolt), na naslov gospoda Ivana, opata kostanjeviškega, 25. marca 1497 v Ogleju diakonat in 20. maja 1497 v Čevdadu mašništvo. — 11. marca 1497 je v Čevdadu postal subdijakon Martin, sin pokojnega Petra iz Sevnice (de Lichtenbald), na naslov plem. gospoda Ivana Lengenbauerja, vojnika pri glavarju višenjskega gradu (militis Capitanei Castri Weichselberg); 25. marca 1497 je postal v Ogleju diakon in 20. maja 1497 v Čevdadu mašnik.

Sovnek, grad. — 17. decembra 1496 je bil gospod Ivan Rhanschisil, vojniki sovneškega gradu v Savinski dolini (miles Sauniae Castri Sanech).

Vuzenica. — 27. februarja 1496 je postal Florijan, sin Primoža Teppe-ja iz Vuzenice (de Seldenhoffen), subdijakon na naslov gospoda Otmana Olnekher-ja iz Majšperka (de Mansperg), 19. marca 1496 diakon in 2. aprila 1496 v Ogleju mašnik.

Žalec. — 27. februarja 1496 je bil posvečen Osvald, sin pokojnega Pavla Krajnikarja (Cranicher in Craynicher) iz Žalca (Ssoxinfelt in Saxinfeld), v subdijakona, 19. marca 1496 v diakona in 2. aprila 1496 v Ogleju v mašnika.

Primorsko.

Št. Danijel. — 19. decembra 1495 je postal Frančišek, sin Tomaža Vipavca (Vipauecz) iz Št. Danijela na Krasu (in Carsis), v Čevdadu diakon in 19. februarja 1496 mašnik.

Gorica. — 2. septembra 1495 je bil Virgilij iz Grabna (de Groben) gubernator goriškega grofa. — 23. septembra 1496 je bil posvečen v mašnika frančiškan brat Ivan iz Gorice (de Goricia) »ordinis minoris de domo maiori«. —

25. maja 1497 je postal v Ogleju subdijakon Matija, sin pokojnega brivca (barbitonsoris) Ivana iz Gorice, na naslov Petra Bladosicza iz Sevnice (Liechtenwolt). — 23. decembra 1497 je v Čevdadu postal subdijakon Luka, sin notarja Luke iz Gorice, na naslov gosp. Luke iz Grabna, podglavarja goriškega (de Graben, Vicecapitanei Goricie); 31. marca 1498 je postal v Beljaku dijakon, a bil je že nad-dijakon oglejske škofije. Isti dan je bil ondi v subdijakona posvečen frančiškan brat Volbank. — 22. decembra 1498 je v Čevdadu prejel dijakonat Baltazar, sin Leonarda iz Gorice, kateri je 23. februarja 1499 postal mašnik. — 18. aprila 1500 je v Ogleju dobil tonzuro in manjše redove Marko, sin črevljarja Tomaža Goljufa (Galluff) iz Gorice. — 19. decembra 1500 je v Vidmu postal subdijakon Volbank, sin Andreja Schubena iz Gorice, na naslov gospoda Ivana Thurna mlajšega.

Kormin. — 23. septembra 1496 je bil v Korminu (Cormoni) župnik Peter.

Tolmin. — 13. julija 1498 je sufragan Sebastijan v starovanju svoje rezidence v Čevdadu dal tonzuro Frančišku, sinu pokojnega Virgilija a Ripa iz Tolmina (de Tulmino). — 18. aprila 1500 je v Ogleju dobil tonzuro in nižje redove Ivan, sin Doroteje iz Tulmina (dispensatus super defectu natalium), ki je 13. junija 1500 postal subdijakon na naslov čevdadskega kapitula. Isti dan je dobil tonzuro in manjše redove Tomaž, sin Gregorja Sobecza iz Tolmina.

Mali zapiski.

Imenoslovni paberki.

(Konec.)

Vétranec.

Na levem bregu Male Péščenice (Pišence, govori narod) pri Kranjski Gori se vzdiguje precej z lesom zarasla gora, katero imenjuje Boróvci (prebivalci Kranjske Gore) Vítranec. To ime v tej obliki stoji tudi na karti generalnega štaba, kjer je zabeležena višina 1582 m, in malo naprej

proti jugozahodu še nekoliko višji vrh Vitrancova Špica (pravilno bi bilo: Vêtrančeva Špica) 1622 m. [Glej Generalstabskarte, Zone 20, Col. IX (Flitsch)]. Ker se v borovskem narečju približuje visoki *e* (jat) glasu *i* (tako imenujejo potok, ob katerem leži Kranjska Gora »Pišnica«, kar pa moramo po pravilni izpeljavi pisati Pêščenica), zato *i* Vitrančec ni nič drugega, kakor Vêtranec, gora na vetru iz vêtr^s + an^s + *ac*^h. — Po svoji leži na vetru dobilo je več krajev na Slovenskem svoje ime. [Prim. že omenjeno Frtúno. Beseda frtúna, frtune, je znana v pomenu: silen veter, viher, vihár, tudi v Rožni Dolini (vsaj v Skočidolu) na Koroškem. Tudi v stari nemščini se nahajajo krajevna imena tvorjena po vetru n. pr. Ze den winden etc. (Jac. Grimm, Deutsche Grammatik 3, 425)]. Omenim naj le koroško Vetrinje, katerega imena Miklošič ne navaja pod št. 722 svoje razprave »Die slav. Ortsnamen aus Appell.«, pač pa drugo krajevno ime istega izvora, namreč Vetrovo (nem. Federaun). Morebiti je bilo ravno nemško Victring vzrok, da ni navedel tega imena v imenovani razpravi. Da je pa nemško Victring prava kolobocija, razvidi čitatelj lahko iz sledečega: V najstarejših listinah se nahaja jedino le ime Vitrino, kar pa je dialektična oblika za Vêtreno, ker ljudstvo v celovski okolici še sedaj govori čisti *i* za *ê*. (Glej J. Scheinigg, Die Assimilation im Rosenthaler Dialect. XXXII. Programm d. k. k. Staats-Gymnasiums zu Klagenfurt. In »Kres«, I. letnik.) Tako čitamo »Vitrino« v podvrženem pismu kralja Arnulfa od 20. novembra 890. l. in isto obliko tudi v različnih listinah poznejših vladarjev (iz leta 982., 984.) V 12. stoletju pa že nekoliko pokvarjeno: Uitringe, Vittringen. V tem stoletju sta v tej vasi ustanovila cistercijski samostan (l. 1142.) grof Bernard Sponheimski, brat vojvod Henrika IV. in Engelberta Koroškega, in njegova soproga Kunigunda, hči štajerskega mejnega grofa Otokarja VI. Kmalu po ustanovitvi samostana pa zasledimo ime Vetrinje še bolj pokvarjeno, da, do cela romanizovano, in to prvič v dveh pismih papeža Inocencija III. iz l. 1202. in 1210.: »abbas et conuentus Victoriensis, monasterium de Victoria«, in tako naprej tudi v listinah posvetne gosposke. Naslanjaje se na ime »Victoriensis« — »Victoria« za Vetrinje, nastala je pozneje pravljica, ki hoče razložiti nastanek tega nazivanja. Pripoveduje se namreč, da je bival Henrik Sponheimski, sin vojvode Engelberta, na francoskem dvoru, kjer so ga očrnilo nekateri zavidneži pred kraljem Ludvikom VI., češ, da ima z njegovo 16letno hčerjo Konstanco prepovedano znanje. Da se je opravičil in skazal nedolžnega, se je moral boriti z levom, katerega je s pomočjo Matere Božje srečno premagal. Njegova nedolžnost je bila dokazana, vendar je vstopil v cistercijski samostan Morimund in postal opat v Villarsu (sedaj Viller-Betnach pri Metzu), od koder so bili tudi poslani prvi menihi v vetrinjski novo-ustanovljeni samostan, kateri se je zval »St. Maria de victoria«, ker je Henrik premagal leva.

Tako pravljica. (Več o zgodovini tega kraja dobiš v Anthershofe-novi zgodovini Koroške, ali v najnovejši, nam sovražno pisani knjigi: Aelschker, »Geschichte Kärntens« p. 328—331. — Prim. tudi članek: Prof. Edm. Aelschker, Abt Johann von Victring. Neue Carinthia. 1890, stran 16 in sl., in Carinthia 86. letnik, l. 1896., stran 56. — Dr. Richard Müller, »Weitere kleine Beiträge zur altkärntnerischen Ortsnamenkunde.«) — V istini čudne preglavice so delala slovenska imena tujcem! — Iz priprostega imena Vetrinje, ali kakor pravijo tudi semtertja Vetrin, gen. Vetrina (v narečju sedaj tudi Betrin), nastalo je pri učenih ljudeh, ki niso umeli slovenščine, najprej Uitringe, a iz tega je napravila učenost: Victoriensis, Victoria, in slednjič se združi Uitringe z Victorio v sedanji nemški Victring.

Óbrne.

Mnogokrat sem že čul pripovedovati Bohinjce in Blejce, da je dobilo selo Óbrne, pri vhodu v takozvane Štenge, od tod svoje ime, ker so Turki prišli samo v bližino tega kraja, potem pa so se obrnili, češ, da mora biti tukaj, kjer se dolina vedno bolj in bolj zožuje »konec sveta«. Pripovedujejo tudi, da je Turek »zapisano pustil«, da po teh krajih ne bode več hodil. — V Bohinju ga res ni bilo! — Mnogi so me zagotavljali, da so sami videli črke in pisanje na neki skali na levem bregu Bohinjke tik steze, ki pelje pri prvem mostu v Štengah še zmirom naprej ob levem bregu. Steza je radi skalovitega in strmega obrežja ne daleč od prvega mosta vsekana v skalo in tvori nekake stopnice in po teh je ime tej ozki dolini »Štenge«. Ko še ni bilo sedanje ceste v Bohinj, nosili in tvorili so Bohinjci vedno po tej stezi, voziti niso mogli.

Iskal sem pred leti po odrotnih skalah napise, ali ničesar nisem dobil. Nedavno pa grem z nekim Blejcem, starim možem, čez prvi most, in ker mi je ravno o Turkih pravil, ki so se tukaj vrnili in Bohinjce za vedno pri miru pustili, mi pokaže raz most na neko precej veliko skalo na levem bregu vode, za katero je pritrjenih sedaj več železnih vrvij, ki peljejo k bližnjemu jezcu, in pravi: »Tam-le na tej skali je stalo zapisano, da Turka ne bo več v naše kraje, pa unega leta, ko so tu-le jez delali, so pol skale odbili, in pisanja ni več.« Kaj je stalo prav za prav napisanega, tega mi mož ni vedel povedati, in od tedaj sploh nisem več mislil in upal, da zvem o tem kaj natančnejšega. — Letos pa mi pride v roko »Lipa«, pisan list, katerega so izdajali za vajo pred več leti celovski bogoslovci. V letniku za leto 1870. pa čitam v tretji številki kratek sestavek nekega bogoslovca Bl. Zupana pod naslovom »Oberne«, kjer pripoveduje o Turkih, ki so hoteli skozi Štenge v Bohinj. Tu pa, kjer stoji vas Óbrne, so se začele vdirati konjem noge, tako, da so se morali vrniti, — in od tod prihaja ime sedanjega selišča. H koncu pa pristavlja doslovno: »Tudi je neka v skalo blizu ceste vsekana

letna številka 1389 in znano je iz zgodovine, da so bili ravno v istem času Turki na Kranjskem. Tako Blaže Zupan. — Da bi bili Turki leta 1389. pridrli na Gorenjsko, to je v letu bitke na Kosovem polju, to je več ko neverjetno. Tudi ko bi spremenili letnico 1389 v 1489 ni nič boljše, ker nam ta potem še ne svedoči, da bi bili Turki tega leta ropali po Gorenjskem, dasi nekateri zgodovinarji trdijo nekaj takega. Ime Obrne je prav lahko sorodno ali nastalo iz obrniti, obrniti se, ker se tukaj, kakor pravijo, »svet obrne« — posebno če pomislimo, da so Bohinjci precej dovtipni ljudje. — Pravljica o Turkih pa je nastala pozneje in se je opirala na ime in na letnico, ki je bila vsekana v skalo pri nekedanji poti. Ta letnica pa najbrže ni nič drugega pomenila, kakor leto, v katerem je bila steza ali pot napravljena ali popravljena. (Prim. Müllner: »Argo« 1895 str. 55.) Take letnice se nahajajo pri mnogih starih, sedaj že tudi opuščenih potih: N. pr. stara, jako strma pot na Pokljuko naravnost k Pustu. Pot k šentkocijanski cerkvi (v Rožni dolini) ima ob strmi skali staro letnico, koje že ni mogoče več natanko čitati. (O tej šentkocijanski cerkvi trdijo ljudje, da so jo pozidali že pogani z blaško cerkvijo vred. Ti pogani so bili tako veliki, da so svoja kladva iz Št. Kocijana metali v Blače, skoro uro hoda daleč itd. Cerkev je v resnici jako stara.)

Klek.

V listini, katero hrani gorjanski občinski arhiv pod št. 96 — izdani 9. septembra 1594. leta in podpisani od Sigmunda grofa Thurna — se določuje, da morajo Podhomci (vas Podhom, [nem. Buchheim] govoré: Pódham iz Podholm) plačati blejski graščini za planini, kateri so uživali, 6 gld. renskih, in sicer za planino »Klek« 4 gld., za planino »Meduedia Dollina« (sedaj: Meja dolina) 2 gld. — Planin Klek zvanih imamo več po slovanskih krajih, prim. le slovanski Kyffhäuser, 1182 m visoki Klek na Hrvatskem. Planina Klek v juliških Alpah leži 1559 m nad morjem, in ne daleč proč se drži 2017 m visoke Debele Peči (na desnem bregu Krme) 1893 m visoka Klečica. Slovensko je ime najvišjega velikana v visokih Turah — Grossglockner-ja (3798 m nad morjem). V starejših knjigah in zapiskih čitamo še: »Glöckner Mons«, tako v letu 1604 etc. (Merians »Topographie«. Glej Meyers Reisebücher, Deutsche Alpen II. Th. str. 167. in tudi Carinthia, 84. letnik [l. 1894.], Dr. Richard Müller, Heiligenblut u. derl. Briccius., str. 130.) — Torej Klek, Veliki Klek. Klek, gen. Klëka, se zove tudi »uzak komad zemlje, koji razdvaja Dalmacijo od Dubrovačke države« (prim. Vuk Stef. Karadžić, Srpski Rječnik.) — Gore in kraji dobivajo često imena po rastlinah, drevju, katero jih pokriva vsaj na nekaterih krajih v večji meri.

Prim. imena: Tisovec (reci Čisovec, po narodu čisa = tisa) na Můžákli, Práprotnica (Prapretnica), kraj na Pokljuki in v gorjanski župniji.

Tako tudi Jerebikovec (od jerebika, *sorbus aucuparia*), pogorje, ki se vleče na Pokljuki od Mrzlega studenca ali Žontarice proti zahodu (najvišji vrh 1375 *m*), Jelovica, Jávornik (planina in vrh), Mesnovec, Mesnovec vrh 1538 *m*, vse iz: mecesen (dial. mesésen), tedaj Meccesnovec itd. Tako bi tudi »Klèk« najpreje razjasnili, če ga primerjamo s srbsko besedo klekovina, f. *lignum junipereum* (adj. klekov, a, o), in če iščemo še širjega pomena, pridemo lahko do pojma »razorane, razbite, kamenite gore, krševitega sveta«. (Prim. še: Klekovica, »planina u Starome Vlahu«, Vuk Stef. Karadžić, Srp. Rj.)

Po tem takem bi bil s Klekom po pomenu soroden tudi Kánjavec, 2570 *m* visoka, kake dobre dve uri od Triglava proti jugozapadu pomaknjena gora. Primeri sloven. kánjav, adj., mit zerrauften Kopfhaaren, kánja, kánjec, der Mäusebussard, der Hühnergeier itd., srb. nákanjiti se, rugo frontem, obnubilor, rus. kanjúk = sova etc.

Tedaj gora skalovita, razbito skalovje etc.

Méja dolina.

Tako se zove podhólska (narod pravi: pódhamska, Pódham = Podholm, vas v gorjanski županiji; nem. Buchheim je spaka iz Púdham = Podholm. [Glej Miklošič, die slav. Ortsnamen aus Appellativen. II. str. 169, št. 148 hlama]) planina pod visokim Klekom na pokljuški planoti.

Že samoglasnik »e«, ki je v »Méja dolina« visoki glas, stsl. jat, je proti nazoru, da bi ime pomenilo toliko, kakor »Grenzthal« (od meja, meje, stsl. mežda = Grenze). In res, gorjansko županstvo hrani več starih listin iz srednjega veka, in v jedni izmed teh (iz 15. stoletja) se omenja v neki pravi planina »meduedia dolina«. Iz listine same je razvidno, da je ta planina identična s sedanjo »Méjo dolino«. Da je skrčenje iz »medvedje« v »meji« mogoče, je razvidno iz imena »Médji dol«, kaker imenujejo koroško dolino in prelaz čez Karavanke (Belščico) — nem. Bärenthal.

Primeri govedo, goveji, iz govedji; tako tudi rojen od roditi etc. — Severno od Meje doline na Pokljuki se vzdiguje okoli 1400 *m* visoka gora »Méji vrh«, ki je zopet prvotni »Medvedji vrh«.

Velike važnosti za pravilno izpeljavo in pisavo krajevnih imen je dobro poznavanje narečja, katero govori ondotno ljudstvo. Koliko napak se je ravno radi tega nedostatka uvedlo v knjige in zemljevide!

Visoki greben gorovja Mužakle, katerega zapaziš lahko z Bleda, imenuje narod »Pváušč Vrh«, kar bi bile treba pisati »Planski Vrh« in pomeni toliko, kakor *Planinski Vrh*. Koren je plan, prim. planovati = majariti; planšar = majer; in češ. plany = nerodoviten, divji.

Nad Kranjsko Goro se vzdiga visoka gora, katera ti nudi jednega najlepših razgledov v Juliških Alpah, in se imenuje na generalstabni karti »Prissang«, Borovci (Kranjskogorci) pa jo imenujejo isto tako: »Prisank, gen. Prisanka. Ali, če veš, da govoré v Kranjski Gori mesto kratko naglašene in nenaglašene »o« — »a«, in da je svojstvo večine gorenjskih narečij spreminjati nenaglašene vokale v nedoločen glasnik, tedaj gotovo tega imena ne bodeš pisal »Prisank«, ampak lepo in jedino pravilno slovenski: »Prisójnik«, ali še bolje z naglasom na prvem zlogu »Prisojnik«.

Potok, kateri teče skozi Kranjsko Goro, in je znan radi velike škode, katero napravlja ob povodnji, imenuje ljudstvo »Piš'nca«, kar zopet ni nič drugega, nego »Pěščenica«, istega debela kakor pėsek, katerega ima struga tega potoka v obilici. (V Kranjski Gori izgovarjajo visoki *é* kot *i*.)

Omeniti je vredno kraj pri Blejskem Jezeru za vasjo »Mlino« — v narečju »Zázer« imenovan. Beseda je najbrž nastala iz: Za + jezero = Zazero, in *Zdzero* bi bilo treba tudi pisati.

Kako nastanejo pogosto imena, katere je zelo težko pravilno razložiti, posebno če je ljudstvo samo že davno pozabilo, od kod ime, naj vidi čitatelj na sledečem vzgledu. — Na desnem bregu potoka Radovne, v znani radovniški soteski ali Vintgarju (Rothwein-Klamm), se vzdiguje visoka peč, od ljudstva: *Ranke* (reci Ranče, *k* pred *e* in *i* = *č*) ali tudi »v Rankah« imenovana. Težko bi bilo ime razložiti, da ni nastalo stoprav pred kakimi tremi ali štirimi desetletji. Padla je namreč čez to skalo neka žena, ki je v Holmu (hribu na desnem bregu Radovne) žela travo in končala v potoku tako svoje življenje. Dobili so jo še-le čez dolgo časa pod Šumom (precej od slapa Radovne proti izlivu), zaraslo že z mahom. Od tega časa so začeli imenovati to pečino: »ranjce peč« (rajni, rajna, rajna ali rajnica) in sčasom samo: Ranče, t. j. Rajnke, v Rajnkah! — Mevkuš se imenuje na zemljevidih vas gorganske fare, ležeča v mali dolinici na desnem bregu Radovne. Ljudje izrekajo Mévk's. Pisati pa bi bilo treba *Mělkuš*. Ime izvira od besede melk, v staroslov. bi bilo to: mēlukū (mēlaka) iz korena mēlū. Miklošič v etimol. slovníku str. 429 pozna samo besedo »mioka« pri Marku Maruliću v verzih:

»Da ka su duboka, učiš razumnijih,
A ka su mioka, neumitelnijih —«

in pravi: »mioka, asl. mēlaka, das Seichte, im Gegensatz zu duboka.« — V ruščini je znana beseda mēlkij, adj. fein, seicht, flach. (Handwrthb. d. russ. Spr. Booch, Frey, Messer.)

K vasi Melkuš spadajo tudi tri hiše, stoječe na vzvišenem prostoru, oddaljene nekoliko od prave vasi; temu selišču rekajo ljudje:

Zváv'nea, sem in tje tudi Zgvav'nea. Pravilno v knjižnem jeziku bi bilo: Zglavnica, *Vzglávnica*.

Na Mužakli se zove neki del tega gorstva Čísovec. — Ime pride od besede tisa = taxus, ki se glasi v gorjanskih ustih čisa. Tedaj Čisovec = *Tisovec*, Eibenforst. *Ivan Kunšič*.

Bokalce ali Notranje Gorice? Gosp. Fr. Schumi ima v svojem »Urkunden- und Regestenbuch-u«, II. zv., ponatisnjeni dve listini iz 13. stoletja, v katerih se omenja kraj »Pvhelern« (Schumi, Urk.- und Regb. II. zv., str. 2.) oziroma »Pvhel«. (L. c. str. 162.) V abecednem imeniku koncem knjige pravi o tem kraju: »Büchel, Püchling am Laibachflusse, wahrscheinlich Bukalice am Gradašicabache, (Pvchel, Pvhelern)« (L. c. str. 328.) in »Strobelhof ist wahrscheinlich Püchling oder Bokalice am Gradašicabache, der vordem Laibach-, Kleinlaibach-fluss genannt wurde.« (L. c. str. 426.)

Z mnenjem g. Schumi-ja, da bi bil »Pvhel«, oziroma »Pvhelern«, Bokalce pri Dobrovi, se nikakor ne morem strinjati. Moje mnenje je, da »Pvhel«, oziroma »Pvhelern«, ne pomenja nič drugega, kakor Notranje Gorice v brezoviški fari.

Nemški »Büchl« se še dandanes imenuje slovenski »Gorica«, n. pr. Kamna Gorica = Steinbüchel, Sinja Gorica (pri Vrhniki) = Scheinbüchl itd. Jednacega pomena je bila ta beseda tudi v 15. stoletju. V spisu »Der Luegger, alt Lehenbuch vom Jahre 1453« (Mitth. d. Musealv. 1866, str. 247 in dalje) beremo, da je »Niclas, Burggraue zu Luennz vnnd zum Lueg« dal v raznih krajih desetino v fevd. Med drugimi kraji se imenuje večkrat »Nidern Puchell bei sannd Mertten«, ali samo »Nieder Puchell«, ali pa le »Puchel«. Ta imena pomenjajo vedno Notranje, oziroma Vnanje Gorice. Naše »Gorice« so se toraj v 15. stoletju imenovala »Puchell«; zakaj bi to imenovanje ne veljalo tudi že v 13. stoletju?

Dalje beremo v jedni imenovanih listin (Schumi, Urk.- u. Regb, II. zv. str. 161., 162.) doslovno: »... mansos, octo videlicet sitos in Pvhel iuxta fluvium Leybach«. Imenovani kraj je bil toraj pri Ljubljani. Zakaj naj bi »fluvium Leybach« pomenilo Gradašico in ne v besede pravem pomenu Ljubljano? Notranje Gorice pa so prav blizu Ljubljane; toraj je »Pvhel« in »Pohelern« prav isto, kar so danes Notranje Gorice.

Imenovana listina pa nam dalje tudi pove, da je Ulrik, vojvoda koroški, podaril samostanu v Šent-Pavlu osem kmetij, ležečih v Goricah (sitos in Pvhel). Nikolaj Predjamski pa je dal l. 1453. v fevd desetino tudi od osmih kmetij v Notranjih Goricah (Nidern Puchell bei sannd Mertten). Toraj tudi z ozirom na število kmetij moramo reči, da »Pvhel« in »Pvhelern« pomenja le Notranje Gorice, nikakor pa ne Bokale pri Dobrovi. *Ĵ. Nevak*.

Slovenska imena ljubljanskih ulic pred 100 leti. Vodnikove »Lublanske Novize« z l. 1797. so malodane konec vsakega lista prinašale imena ljubljanskih umrlicev. Naslednjega leta postajajo Noviška mrliška naznanila čedalje bolj presledkasta, dokler s 47. listom popolnoma ne vsahnejo. Iz teh, v marsikaterem oziru zanimivih objav Vodnikovih in iz ljubljanskih oklicnih knjig: trnovska, ki se pričinja z 6. dnem junija 1785 in iz istodobne šentpeterske 1780—1796, so pozajeta nastopna slovenska topografska imena, ki so rabila Ljubljančanom pred 100 leti in se večinoma rabijo še dandanašnji.

Trgi: na starim tergi, na tergi, na plazi, na velikim Tergi, na novim tergi, na fholfkim tergi, per fholah.

Ulice: v' hrenov-gafi, v' roshni gafi, v' shnidarfki gafi, v' fhtudentovfki gafi, v' fhpitalfki gafi, v' Lingarjove gafse (v Lingove gafse), v' flonovi gafi, v' golfopfki gafi, v' Fiftomfki gafi (v' Fiftamfki g., v' fiftanfki g. — blizu sedanjega deželnega dvorca, kjer so nekdaž bivali vicedomi), v' Judovi ulizi, v' felenderjovi gafsi, v' krifhhanfki gafi, v' Puhenthallove gase (navaja jo trnovska oklicna knjiga samo jedenkrat, in sicer dne 28. okt. 1803), v' shentjanshovi gafsi, v' kapuzinarski gafse, v' franzfkanarfki gafi, v' discalzcaskei gafsi, v' Schkolziaske gafse (očetom Diskalceatom so rekali stari Ljubljančani: škalcijati ali školcijati).

Ceste: na zęfti pruti Dunaji, na zęfti dunajfki, na Dunejfki zęfti; na zęfti (t. j. na tržaški cesti), na Diskalziaschke zęfte (dne 7. sept. 1793 je bil na oklicu v Trnovem Primasch Jereb Wirth na Diskalziaschke zeste v Moharjove Hische v' stanvainu is Fare Divize Marie na stengah),

Po cerkvah in samostanih so imenovali kraje: per krishankah, pred krishaniki (krishenki, krishanke); pred S. Jakoba zerkuvjo, per S. Jakobi, v' S. Jakoba gafse; per S. Floriani (Florianu), nad S. Florianam; sraun Svete Rosalie, pred kapuzinarji, per kapucinarjih, sraven kapucinarjov, sa kapucinarji (sa kapucinarjimi) v' kapucinarfkim predmęftji; per vfmilenih minihih, per vfmilenih bratih, per vfmilenih (»pri barmhercegarjih« so rekali starejši Ljubljančani še v naših dneh letos podrtri cerkvi pri stari bolnici, kjer so bivali pred 100 leti usmiljeni bratje); sa minih fare divize Mariae pred mostam (sa minihmi, sa me-nihmi); per nunah, blisu nun.*

Po mestnem zidu, vratih in mostovih so zvali: sa sidam; per pifaneh urateh, pred pifanimi vratmi (uratami), na pifanih vratih, is pifsanih Urat, svunej pifaneh vrat; pred krishanfkim vratam, na krishanskeh vratah, sunej krishanskih urat; pred mostam (v klofhtri, u buzherjovi hifhi); sraven fhufhtarfkiga mosta, per fhufhtarfkim mosti, bliso fhufhtarfkiga mosta, pred Shufterskim mostam, per Mosti (extra portam carolinam paroch, s. Jacobi). (Konec prih.)

Izdaje in zalaga »Muzejsko društvo za Kranjsko.«

Natisnil A. Klein & Comp. v Ljubljani.